



รัฐศาสตร์กับคัมภีร์ ในพระไตรปิฎก

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ จันตะนี
ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและนวัตกรรม
ประธานมูลนิธิแสง-สี วิชาการ
พ.ศ. 2566



รัฐศาสตร์กับคัมภีร์ในพระไตรปิฎก

ผู้แต่ง

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ จันทะนี

ISBN (E-book) 978-616-598-971-8

จัดทำครั้งแรก เมษายน 2566

จำนวนหน้า 279 หน้า

ราคา 150 บาท

จัดทำโดย

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ จันทะนี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทราพร จันทะนี

เลขที่ 199-538 ถนนกรุงศรีวิถี ตำบลคลองสวนพลู

อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

โทร. 087-1192299

Email : APCH50@gmail.com

สั่งซื้อได้ที่

ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน วังใหม่ กรุงเทพฯ 10330

<http://www.chulabook.com>

โทร. 086-323-3703-4

Email : customer@cubook.chula.ac.th, info@cubook.chula.ac.th

Apps: CU-eBook Store



คำนำ

เนื้อหาในหนังสือ “รัฐศาสตร์กับคัมภีร์ในพระไตรปิฎก” เล่มนี้มีจุดประสงค์เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้าและอ้างอิง โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการทางรัฐศาสตร์ ปรัชญาการเมืองและทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ การเมือง การปกครองไทย การปกครองของรัฐสัมพันธ์กับประชาชน การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ การใช้วัตรกรรมพระสูตรและพระอภิธรรม พระพุทธศาสนากับประชาธิปไตย และบูรณาการพุทธพจน์กับทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ โดยใช้กรณีศึกษาสภาวะธรรมกับทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ในองค์กรภาครัฐและเอกชน

ในการนี้ขอขอบพระคุณท่าน ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงตา สำราญรัมย์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ธานี สุขเกษม ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณที่ได้สละเวลาเพื่อตรวจประเมินคุณภาพหนังสือเล่มนี้ ด้วยกัลยาณมิตร สำหรับเนื้อหาสาระอาจจะมีข้อมูลที่ไม่ทันกับเหตุการณ์ไปบ้าง หากว่าท่านผู้อ่านจะกรุณาแนะนำมายังผู้จัดทำหนังสือนี้จะขอน้อมรับเพื่อปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป



(รศ.ดร.อนันท์ จันตะนี)

ผอ.สำนักวิจัยและนวัตกรรม

ประธานมูลนิธิแสง-สืวิชาการ

สารบัญ

บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐศาสตร์	หน้า
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของรัฐศาสตร์	๑
๑.๒ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์	๕
๑.๓ ประชาชนพลเมืองกับการปกครอง	๙
๑.๔ ประชาธิปไตยแบบเมืองไทย	๑๔
๑.๕ ทฤษฎีทางการเมืองการปกครอง	๑๕
๑.๖ ความเห็นและทัศนะของผู้เขียน	๑๘
๑.๗ การสรุป	๒๗
 บทที่ ๒ ปรัชญาและทฤษฎีทางรัฐศาสตร์	
๒.๑ ความสำคัญของปรัชญาการเมือง	๒๙
๒.๒ นักปรัชญา โสเครตีส (470-399 B.C.)	๓๐
๒.๓ นักปรัชญาเพลโต (427-347 BC.)	๓๔
๒.๔ นักปรัชญา อริสโตเติล (384-322 BC.)	๔๐
๒.๕ ทฤษฎีทางรัฐศาสตร์	๔๕
๒.๖ ความเห็นและทัศนะของผู้เขียน	๕๒
๒.๗ การสรุป	๕๕
 บทที่ ๓ การเมืองการปกครองไทย	
๓.๑ สถานิติบัญญัติ	๕๘
๓.๒ คณะรัฐมนตรี	๖๐

๓.๓ อำนาจในการตรากฎหมายของคณะรัฐมนตรี	๖๒
๓.๔ การบริหารราชการส่วนกลาง	๖๔
๓.๕ กระทรวงมหาดไทย	๖๘
๓.๖ การบริหารราชการส่วนภูมิภาค	๗๐
๓.๗ การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค	๗๒
๓.๘ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	๗๔
๓.๙ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยฯ	๗๗
๓.๑๐ ความเห็นและทัศนะของผู้เขียน	๗๘
๑๑.๘ การสรุป	๘๐

บทที่ 4 การปกครองภาครัฐกับประชาชน

๔.๑ หน้าที่สำคัญของฝ่ายปกครอง	๘๓
๔.๒ หน้าที่ของฝ่ายปกครองที่ดี	๘๖
๔.๓ การเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพ	๘๘
๔.๔ การมีสิทธิและเสรีภาพของประชาชน	๘๙
๔.๕ การได้สิทธิและเสรีภาพของพลเมือง	๙๒
๔.๖ หน้าที่ของฝ่ายปกครองของไทย	๙๗
๔.๗ ความเห็นและทัศนะของผู้เขียน	๑๐๙
๔.๘ การสรุป	๑๑๐

บทที่ 5 การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๕.๑ เริ่มต้นการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า	๑๑๒
๕.๒ การปฏิบัติตามมรรคมืองค์ ๘	๑๑๕

๕.๓ การเข้าใจในปฏิจจนูปบาท	๑๒๔
๕.๔ พุทธกิจประจำวันของพระพุทธเจ้า	๑๒๖
๕.๕ ความเห็นและทัศนะของผู้เขียน	๑๒๙
๕.๖ การสรุป	๑๓๖

บทที่ 6 พระธรรมสำคัญของพระพุทธองค์

๖.๑ พระธรรมสำคัญที่พระพุทธองค์ตรัสไว้	๑๓๘
๖.๒ หลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในโพธิปัญญา	๑๔๐
๖.๓ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในโพชฌงค์๗	๑๔๙
๖.๔ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมรรคมงคล๘	๑๕๕
๖.๕ ความเห็นและการเสนอของผู้เขียน	๑๕๘
๖.๖ การสรุป	๑๖๔

บทที่ 7 พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

๗.๑ สาเหตุที่เชื่อพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์	๑๖๖
๗.๒ หลักการทางวิทยาศาสตร์	๑๗๕
๗.๓ วิธีการทางวิทยาศาสตร์	๑๘๐
๗.๔ การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมกับวิทยาศาสตร์	๑๘๔
๗.๕ ความเห็นและทัศนะของผู้เขียน	๑๘๘
๗.๖ การสรุป	๑๙๐

บทที่ 8 การใช้นวัตกรรมตามพระอภิธรรม

๘.๑ ความหมายของพระอภิธรรม	๑๙๓
๘.๒ การแบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์	๒๐๓

บทที่ ๑

ความรู้เกี่ยวกับรัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการปกครองภาครัฐ ซึ่งถือเป็นสาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ที่กล่าวถึงทฤษฎีการจัดตั้งองค์กรของรัฐบาลและการดำเนินงานภาครัฐ รวมถึงพฤติกรรมทางการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐศาสตร์กับสาขาวิชาอื่น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างอำนาจกับกฎหมาย กระบวนการทางการเมือง รวมทั้งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับรัฐและสังคม การเมืองเปรียบเทียบ ระบบทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง กระบวนการทางการเมือง สถาบันทางการเมือง เป็นการศึกษากระบวนการแบ่งปันและถ่ายโอนอำนาจในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อเปรียบเทียบกับสาขาอื่น ๆ การศึกษาด้านรัฐศาสตร์นั้นถูกจัดว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวและสถาบันที่เป็นสาธารณะ สาขาวิชานี้มักถูกแบ่งเป็นหลายด้าน เช่น ปรัชญาทางรัฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ระหว่างประเทศ รัฐศาสตร์ระดับชาติ รัฐศาสตร์เปรียบเทียบ สถาบันทางการเมือง การเลือกตั้งระดับชาติ การเมืองในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของรัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Political Science โดยมีรากศัพท์มาจากภาษา กรีกว่า Polis แปลว่า เมือง โดยวิชารัฐศาสตร์ จึงเป็นการศึกษาวิชาว่าด้วยการเมือง โดยใช้ศาสตร์หรือวิชาการมาวิเคราะห์ ซึ่งมีนักวิชาการให้ความหมายทางรัฐศาสตร์ (อภิรักษ์ จันตะนี, ๒๕๖๕) ดังนี้

บลันชลี (Johann Kaspar Bluntschli, 1830) กล่าวว่า รัฐศาสตร์ คือศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับรัฐ โดยพยายามที่จะทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งทาง

ตามมุมมองต่าง ๆ ทั้งในแง่ของเงื่อนไขพื้นฐานของรัฐ ธรรมชาติที่สำคัญของรัฐ และพัฒนาการของรัฐ

ชาร์ลส์ ไฮเวแมน (Charles Hyveman, 1845) กล่าวว่า รัฐศาสตร์ คือภารกิจของรัฐที่เป็นหัวใจของการปกครอง โดยใช้อำนาจปกครองด้วยกฎหมาย อีกทั้งรัฐศาสตร์ยังเป็นการศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้น เป็นบริบทแวดล้อมของศูนย์กลางแห่งอำนาจการปกครอง

เดวิด อีสตัน (David Easton, 1991) กล่าวว่า รัฐศาสตร์ เป็นการศึกษาที่ว่าด้วยการกำหนดคุณค่าให้แก่สังคม ซึ่งการกำหนดดังกล่าวเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป.

จอร์จ แคทลิน (George Catlin, 1857) กล่าวว่า รัฐศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยรัฐ จัดเป็นสาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ ที่มุ่งให้ความสนใจในเรื่องของทฤษฎีการจัดองค์การ การเมืองการปกครอง และวิถีดำเนินการต่าง ๆ ในองค์การของรัฐ

กระมล ทองธรรมชาติ และเชาวนะ ไตรมาศ (2546) กล่าวว่า รัฐศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐ (State) การเมือง (Politics) และการปกครอง (Government)

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2548) กล่าวว่า รัฐศาสตร์ เป็นวิชาการสาขาหนึ่งที่ศึกษาเรื่องของรัฐ (State) โดยเน้นเกี่ยวกับเรื่องของรัฐบาล (Government) อย่างกว้างขวางและเป็นระบบ ซึ่งมีเรื่องที่มาของระบอบการเมืองต่าง ๆ อันจำเป็นต้องศึกษาโครงสร้างหน้าที่และสถาบันทางการเมืองในระบอบการเมือง (Political Regime) นั้น ๆ ด้วย

จรรยา สุภาพ (2549) กล่าวว่า รัฐศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยรัฐ ซึ่งจัดว่าเป็นสาขาหนึ่งของวิชาสังคมศาสตร์ที่กล่าวถึงทฤษฎีการจัดองค์การทางการเมืองการปกครอง รัฐบาลและวิถีดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐ

สุพจน์ บุญวิเศษ (2549) กล่าวว่า รัฐศาสตร์ การศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวกับการควบคุม (Control) เกี่ยวกับอิทธิพล (Influence) เกี่ยวกับ

อำนาจ (Power) หรือสิทธิอำนาจ (Authority) โดยเฉพาะ ในระดับที่เกี่ยวข้องกับรัฐ

เอกวิทย์ มณีธร (2553). กล่าวว่า รัฐศาสตร์ (Political Science) เป็นวิทยาการที่ว่าด้วยการเมืองการปกครอง บริหารจัดการรัฐ การใช้ อำนาจ เพื่อให้ประชาชนที่เป็นสมาชิกของสังคม มีวิถีชีวิตและดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ ไปด้วยความเรียบร้อย มีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็น ระบบหรือศาสตร์นั่นเอง

ดังนั้น รัฐศาสตร์ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งทางสังคมที่สามารถบูรณาการองค์ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐและการเมืองการปกครอง โดยมุ่งศึกษาอย่าง เป็นระบบเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองการปกครอง การใช้อำนาจและการ กระทำทางการเมือง รวมทั้งอธิบายและวิเคราะห์ถึงระบบและพฤติกรรม การใช้อำนาจในทางการเมืองการปกครองและวิธีบริหารการจัดการ องค์การของรัฐอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน และการดำเนินการเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๑.๑.๑ ความเป็นมาของวิชารัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาที่เกิดขึ้นราวศตวรรษที่ 19 นักรัฐศาสตร์ ยุคแรกนั้นพัฒนากระบวนวิชาขึ้นมาให้สอดคล้องกับแนวทางวิทยาศาสตร์ สารานุกรมบริตานิกา คอนไซส์ (Britanica Concise Encyclopedia) อธิบายรัฐศาสตร์ว่า เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการปกครองและการเมืองด้วย แนวทางประจักษ์นิยม (Empiricism) นักรัฐศาสตร์คือนักวิทยาศาสตร์ที่ พยายามแสวงหาและทำความเข้าใจธรรมชาติของการเมือง สำหรับทาง พจนานุกรมการเมืองของออกซ์ฟอร์ด (Oxford Dictionary of Politics) นิยามว่า รัฐศาสตร์เป็นการศึกษาเรื่องของรัฐ รัฐบาลหรือการปกครอง (Government) หรือการเมือง กล่าวโดยสรุป รัฐศาสตร์เป็นวิชาในสาย สังคมศาสตร์ สาขาหนึ่งซึ่งแบ่งการศึกษาออกเป็นสาขาต่าง ๆ อาทิ ปรัชญา การเมือง ประวัติศาสตร์การเมือง ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง

ทฤษฎีการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง การบริหารรัฐกิจ หรือการบริหารจัดการสาธารณะ หรือรัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองเปรียบเทียบ (Comparative Politics), การพัฒนาการเมือง สถาบันทางการเมือง , การเมืองระหว่างประเทศ การปกครองและการบริหารรัฐ (National Politics) การเมืองการปกครองท้องถิ่น (Local Politics) เป็นต้น ซึ่งสาขาต่าง ๆ เหล่านี้อาจแปรเปลี่ยนไปตามแต่ละสถาบันว่าจะจัดการเรียนการสอนอย่างไร

อย่างไรก็ตาม หากจะเรียกว่าการจัดการกระบวนวิชาใดนั้นเป็นรัฐศาสตร์หรือไม่ ก็ขึ้นกับการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวใช้มโนทัศน์ "การเมือง" เป็นมโนทัศน์หลัก (Crucial Concept/key Concept) หรือไม่ แต่โดยจารีตของกระบวนวิชา (Scholar) นั้นรัฐศาสตร์จะมีสาขาย่อยที่เป็นหลักอย่างน้อย 3 สาขา คือ สาขาการปกครอง (Government) สาขาการบริหารกิจการสาธารณะ (Public Administration) สาขาการปกครองท้องถิ่น และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relation) ดังนั้น รัฐศาสตร์ จึงเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง กระบวนการทางการเมือง สถาบันทางการเมือง ซึ่งปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางการเมือง การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ซึ่งศึกษาในลักษณะของสหวิทยาการ โดยอาศัยองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาอื่นมาช่วยในการอธิบาย หรือประกอบในการศึกษาและปรากฏการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

๑.๑.๒ ความสำคัญของวิชารัฐศาสตร์

การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทย มีความสำคัญเพราะมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เพียงลำพังในโลกปัจจุบัน เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมและเป็นสัตว์ทางการเมือง ซึ่งการเมืองเกิดจากความเป็นจริงที่ว่ามีความจำเป็นตามทรัพยากรมีอยู่จำกัด ในขณะที่ความต้องการของมนุษย์มีอย่างไม่จำกัด การเมืองจึงเกิดขึ้นมาเพื่อที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ในการแบ่งสรรความจำเป็นต่าง ๆ เหล่านี้ การศึกษาหรือการเรียนรู้วิชาการทางการเมือง

เมืองเป็นเรื่องที่ทุกคนควรรู้ เพราะการเมืองเป็นเรื่องศิลปะการปกครอง เรื่องส่วนรวมหรือกิจกรรมของรัฐ เป็นเรื่องราวของการประนีประนอมและความเห็นที่สอดคล้องกัน เพราะการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจและการแบ่งสรรทรัพยากรได้แบ่งออกเป็นสาขาย่อยต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของหน่วยงานหรือองค์กร

๑.๑.๓ ประโยชน์ในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์

ประโยชน์ในด้านองค์ความรู้ที่จะใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ทั้งในระดับส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น แต่สิ่งที่มีความสำคัญโดยตรงและจำเป็น คือเป้าหมายหลักในการเรียนรัฐศาสตร์ คือ การทำให้บัณฑิตที่จบมาจะต้องเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตย รู้จักใช้สิทธิและเคารพหน้าที่ เคารพกฎหมาย และความเท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีภูมิความรู้และภูมิธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในการพัฒนาและสร้างสรรค์ประชาธิปไตย

๑.๒ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ด้วยวิชาทางรัฐศาสตร์มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง การปกครอง การแสวงหาอำนาจ การลงจากอำนาจ สำหรับวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องกับการบริหาร การจัดการ การบริหารภาครัฐทั้งหมด อย่างกรณีประเทศไทยที่เกี่ยวกับการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น และยังมีสาขาวิชาเอก เช่น นโยบายสาธารณะ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ องค์การและการจัดการภาครัฐ และกระบวนการยุติธรรม ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ ดังต่อไปนี้

๑.๒.๑ สาขาทางรัฐศาสตร์ (Program in Political Science)

รัฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ความคิดทางการเมือง ระบบการเมือง ระบบการปกครอง ปรัชญาการเมือง รัฐธรรมนูญ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเน้นที่การบูรณาการ

องค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยรัฐศาสตร์เป็นการศึกษากลุ่มหนึ่งของสาขาวิชาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองการปกครองของรัฐ แนวปฏิบัติของรัฐ ปัจจุบันจะเน้นที่การศึกษากระบวนการเมือง รัฐศาสตร์เป็นวิชาที่มุ่งศึกษาถึงการที่มนุษย์ที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งยังไม่สามารถที่จะหาทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์ที่แน่นอนเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ในสังคมหรือหลักการที่จะมีรูปแบบการปกครองที่ดี หรือการมีรัฐบาลที่ดีที่สุด ซึ่งรัฐศาสตร์กับการเมืองมักใช้แทนกันได้ แต่ก็มีข้อแตกต่างที่สำคัญคือ รัฐศาสตร์ เป็นเรื่องที่หนักไปในทางวิทยาการหรือศาสตร์ที่มีการจัดระบบหมวดหมู่อย่างชัดเจน (อำนาจสูงสุดของรัฐ) การเมืองมีลักษณะเน้นไปในเชิงการกระทำหรือเป็นกิจกรรม (อำนาจทางการเมืองของรัฐ) และยังมีสาขาวิชาที่ศึกษาเกี่ยวข้องระหว่างประเทศ โดยจะเริ่มศึกษาจากทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ พัฒนาการของระบบระหว่างประเทศ นโยบายต่างประเทศ ความมั่นคงทางการทูตและการกระทำกิจกรรมร่วมกับต่างประเทศ เป็นต้น

สำหรับการเปิดสอนสาขาวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทย เริ่มขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงจัดตั้ง "โรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน" ขึ้น เพื่อฝึกหัดนักเรียนให้รับการศึกษาเพื่อเข้ารับราชการตามกระทรวงต่าง ๆ ต่อมา ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ พระองค์ทรงสถาปนา "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ขึ้น โดยมีคณะรัฐประศาสนศาสตร์เป็น ๑ ใน ๔ คณะแรกตั้งของมหาวิทยาลัย หลังจากนั้น ได้เปลี่ยนชื่อเป็นคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ ต่อมาโอนไปสังกัดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง และได้กลับมาจัดตั้งขึ้นอีกครั้ง ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ หลังจากนั้น สาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ก็ได้เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ รวมทั้งวิทยาลัยต่าง ๆ รวม ๙๘ แห่ง และสถาบันอุดมศึกษา

เอกชน (มหาวิทยาลัยวิทยาลัย สถาบัน และวิทยาลัย) ซึ่งมี ๗๒ แห่ง รวมทั้งหมดไม่ต่ำกว่า ๑๗๐ แห่ง (หมายเหตุ : ข้อมูล ณ ปี ๒๕๖๒)

โดยมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนสาขาวิชารัฐศาสตร์ มีทั้งการเปิดสอนในคณะรัฐศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมแล้วไม่ต่ำกว่า ๑๒๐ แห่ง/สถาบันอุดมศึกษา ดังนั้นการเรียนการสอนสาขาวิชารัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ รวมทั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งเรียนในสาขาวิชารัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ ส่วนใหญ่เปิดสอนในคณะรัฐศาสตร์หรือคณะสังคมศาสตร์ หรือคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ โดยรวมแล้วมหาวิทยาลัยที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และมหาวิทยาลัยที่ก่อตั้งขึ้นร่วม ๒๐ ปีจะมีการเปิดสอนทั้งสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ส่วนมหาวิทยาลัยในเขตภูมิภาค หรือมหาวิทยาลัยที่ก่อตั้งขึ้นใหม่ ส่วนใหญ่มีการเปิดสอนสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งปัจจุบันการเปิดสอนสาขาวิชาศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์นั้น ได้มีการแยกสาขาวิชาที่ศึกษาให้หลากหลายและครอบคลุมยิ่งขึ้น จึงมีหลักสูตรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกิดขึ้นภายในคณะรัฐศาสตร์ขึ้นเป็นอย่างมาก เช่น นโยบายสาธารณะ การบริหารจัดการภาครัฐและภาคเอกชน การบริหารองค์กร บริหารงานยุติธรรม และการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

๒) รัฐประศาสนศาสตร์ (Program in Public Administration)

สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งประธานาธิบดี โทมัส วูดโรว์ วิลสัน (Thomas Woodrow Wilson, 1856-1924) ได้แยกออกจากสาขาทางรัฐศาสตร์ ในปี ค.ศ. 1913 เป็นการเสนอถึงแนวทางการจัดการระบบการจ้างงานเจ้าหน้าที่รัฐ (Government Employees) จากกระบวนการเลือกตามความเหมาะสมด้วยนักการเมือง (Spoilsman System) กลายเป็นระบบการเปิดสอบคัดเลือกทั่วไป (Competitive Examination System) เพื่อให้เจ้าหน้าที่รัฐได้ผู้ที่มีความรู้และความสามารถเหมาะสมต่อการ

ทำงาน และปราศจากเหตุผลในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมของรัฐด้วย
ปัจจัยทางการเมือง และได้เสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเจ้าหน้าที่รัฐ
(The United States Civil Service Commission) เพื่อให้กำกับดูแลใน
กระบวนการสอบคัดเลือกและใช้การประเมินผลการทำงานของข้าราชการ
ของรัฐด้วย และมีการเสนอให้พรรคการเมืองเป็นผู้จ่ายค่าตอบแทน
เจ้าหน้าที่รัฐที่นักการเมืองเป็นผู้เลือกมาผ่านระบบการเลือกตามความ
เหมาะสมด้วย

โดยสาขาทางรัฐประศาสนศาสตร์ จึงเน้นปฏิบัติงานภาครัฐ ดังนี้

๑) ความพยายามของกลุ่มคนที่ร่วมกันปฏิบัติในหน่วยงานต่าง ๆ
ให้บรรลุผลโดยมุ่งที่ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มคนหรือสังคมโดยรวม

๒) มีขอบเขตครอบคลุมถึงการปฏิบัติงานและความสัมพันธ์ของทั้ง
สามฝ่ายของรัฐคือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ

๓) มีบทบาทต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ จึงถือเป็นส่วนหนึ่ง
ของกระบวนการทางการเมือง และมีบทบาทสำคัญในการนำนโยบายไปสู่
การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๔) มีความแตกต่างจากการบริหารงานของภาคธุรกิจเอกชน ใน
ประเด็นที่สำคัญ ๆ หลายประการ เช่น ไม่เน้นผลกำไร แต่ในขณะเดียวกัน
ก็มีความใกล้ชิดกับกลุ่มเอกชนปัจเจกบุคคลอย่างมาก เนื่องจากเป็น
ผู้จัดทำบริการสาธารณะให้แก่ชุมชนและสังคม

๕) มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการที่เกี่ยวกับต่างประเทศ
เพื่อความมั่นคงในประเทศของตน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ยังเน้นในการบริหาร
กิจการต่าง ๆ อันเป็นของรัฐหรือการบริหารงานภาครัฐ สาขาวิชานี้ได้รับ
การพัฒนาและปรับปรุงอย่างมากในปัจจุบัน และเป็นสาขาที่ได้รับความนิยม
จากผู้สนใจศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ เพราะเกี่ยวกับการจัดการด้าน

การเงินและวัตถุ เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของผู้มาใช้บริการใน
หน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

๑.๓ ประชาชนพลเมืองกับการปกครอง

ประชาชนพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่ง จะต้องอยู่ภายใต้
ผู้ปกครองเดียวกัน ซึ่งพลเมืองมีสิทธิในการแสดงออกถึงความกระตือรือร้น
ในการรักษาสีทิตต่าง ๆ ของตน รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดย
การแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพซึ่งแสดงความคิดเห็น

๑.๓.๑ ประชาชนพลเมือง

เป็นประชาชนที่มีสถานภาพเป็นพลเมืองตามกฎหมายที่ให้สิทธิ
ซึ่งเป็นสิทธิและหน้าที่ในความเป็นพลเมืองของประเทศ รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ ให้เสรีภาพตามบทบัญญัติใน
รัฐธรรมนูญพุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยเสรีภาพในการนับถือศาสนาและการ
ปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของแต่ละคน (มาตรา ๓๑)
ให้เสรีภาพในเคหสถาน 'หรือที่อยู่อาศัย โดยการค้นเคหสถานหรือที่
รโหฐานต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมาย
บัญญัติ (มาตรา 33) ที่มีการรับรองในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
(Human Dignity) อาจถือว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้รับรองศักดิ์ศรีความเป็น
มนุษย์ของชนชาวไทย เท่าเทียมกับกฎหมายสากลทั่วไป

๑) สิทธิและหน้าที่ของประชาชน มีคำ “สิทธิ” และ “หน้าที่”
มีผู้ให้คำจำกัดความไว้อย่างมากมาย โดยสามารถสรุปพอสังเขป คือ

สิทธิ คือ อำนาจหรือประโยชน์ ตามที่กฎหมายรับรองและ
คุ้มครองให้แก่บุคคล โดยเป็นพลเมืองของรัฐหนึ่งๆ (ปรีดี เกษมทรัพย์.
๒๕๓๐: ๑๓)

หน้าที่ หมายถึง สิ่งที่บุคคลต้องปฏิบัติ หรือดเว้นการปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์โดยตรงของการมีสิทธิและหน้าที่ เป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะ

สามารถทำให้ประเทศชาติและสังคม มีความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้ (กมล สมวิเชียร. ๒๕๓๕: ๑๔๙)

เสรีภาพ คือ การที่มีสิทธิที่จะทำหรือจะพูดได้โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นในทางนิติบัญญัติ หมายถึง ความมีอิสระที่จะทำหรืองดเว้นการกระทำ ในขอบเขตของกฎหมายที่กำหนด (สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง. ๒๕๕๓: ๑๔๗)

สิทธิเสรีภาพ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนมีอิทธิพลในการกระทำได้ โดยอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ในทางกลับกันเมื่อสังคมคุ้มครองบุคคลได้มีสิทธิเสรีภาพแล้ว บุคคลก็จำเป็นต้องมีหน้าที่ต่อสังคมและช่วยเหลือส่วนรวม จึงจะทำให้ประเทศชาติเป็นปึกแผ่น มีความสุข มีความมั่นคง ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม อันจะเกิดเป็นผลดีต่อบุคคลทุกคนนั่นเอง (กมล สมวิเชียร. ๒๕๓๕: ๑๔๙)

สิทธิและหน้าที่ เป็นปัจจัยสำคัญของอำนาจทางการเมือง “การใช้สิทธิ” คือ การยอมให้มีเสรีภาพที่จะปฏิบัติภายในขอบเขตของสิทธิ นั้น ส่วน “หน้าที่” คือการกำหนดให้บุคคลใดหรือกลุ่มคนใด สามารถใช้สิทธิที่มีอยู่อย่างเสรี รวมทั้งการคุ้มครอง การป้องกันในการรักษาสิทธิของตนด้วย ดังนั้น สิทธิและหน้าที่ จึงเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนกันและกัน เมื่อใดมีสิทธิเกิดขึ้น หน้าที่ก็จะเกิดขึ้นตามสิทธินั้นด้วย (ปรีดี เกษมทรัพย์. ๒๕๕๐: ๑๓)

๒) การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่มีประชาชนพลเมืองทุกคน มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ ซึ่งจะประสบความสำเร็จได้นั้น โดยจะต้องสร้างความเป็นพลเมืองให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ การสร้างพลเมืองให้มีความเป็นพลเมือง วิถีตามระบอบประชาธิปไตย มีหลักพื้นฐานสำคัญอยู่ ๓ ประการ ดังนี้

(๑) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่ทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากันมีอาจล่วงละเมิดได้ การมีอิสรภาพและความเสมอภาค การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม ยอมรับความแตกต่างของทุกคน

(๒) เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม โดยให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ การมีกฎกติกาที่อยู่บนความยุติธรรม และชอบธรรม มีหลักนิติรัฐเพื่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้ถูกละเมิด

(๓) รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ โดยตระหนักถึงบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ต่อสังคม การดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุและผล

๑.๓.๓ การปกครองของรัฐบาล

รัฐบาลเป็นคณะบุคคลที่มีอำนาจในการออกกฎหมายและบังคับใช้ โดยเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครอง ซึ่งมีอำนาจในการบริหารจัดการเหนือกลุ่มบุคคล และเป็นการบริหารกิจการบ้านเมืองอย่างยุติธรรม ซึ่งรัฐบาลไทยเป็นรัฐบาลเดี่ยว มีบทบาทขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยรัชชาติอันสถาปนาขึ้นครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวภายหลังทรงผนวกรัตนและอาณาจักรภายใต้ปกครองของอาณาจักรสยามขึ้นเป็นสยามประเทศ (พรรณงาม เก้าธรรมสาร ๒๕๕๒) รัฐบาลไทยผ่านการเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตย ปัจจุบันรัฐบาลไทยแบ่งแยกอำนาจออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ในปัจจุบัน รัฐบาลพลเรือนของไทยมีรูปแบบตามระบบเวสต์มินสเตอร์ของสหราชอาณาจักร

๑) **อำนาจอธิปไตย (Sovereignty)** เป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองรัฐ ดังนั้น สิ่งอื่นใดจะมีอำนาจอื่นใดยิ่งกว่าหรือขัดต่ออำนาจอธิปไตยได้ไม่ อำนาจอธิปไตยย่อมมีความแตกต่างกันไป ในแต่ละระบอบ

การปกครอง ตัวอย่างเช่น ในระบอบประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน กล่าวคือ ประชาชนคือผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยอำนาจอธิปไตยเป็นของพระมหากษัตริย์ คือกษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ เป็นต้น อนึ่ง อำนาจอธิปไตยนี้ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของความป็นรัฐ เพราะการจะเป็นรัฐได้นั้นนอกจากจะต้องประกอบด้วยอาณาเขต ประชากรและรัฐบาลแล้ว ย่อมต้องมีอำนาจอธิปไตยด้วยกล่าวคือ ประเทศนั้นๆ ต้องเป็นประเทศที่สามารถมีอำนาจสูงสุด (อำนาจอธิปไตย) ในการปกครองตนเอง จึงจะสามารถเรียกว่า “รัฐ” ได้ (เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์. ๒๕๐๘: ๙๙)

โดยราชอาณาจักรไทย ใช้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น อำนาจอธิปไตยจึงเป็นของประชาชน อำนาจอธิปไตยนั้น โดยหลักสากลแต่ละรัฐจะมีองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยอยู่ทั้งหมด 3 องค์กร ดังนี้คือ องค์กรบริหาร องค์กรนิติบัญญัติ และองค์กรตุลาการ โดยแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยในกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งระบุไว้ว่าอำนาจอธิปไตยนี้ หมายความว่า การใช้อำนาจโดยรัฐ อำนาจอธิปไตยโดยนิตินัยนั้น (De Jure Sovereignty) หมายถึง สิทธิอำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำการหนึ่งการใด สำหรับอำนาจอธิปไตย โดยพฤตินัยนั้น หมายถึง ความสามารถในการจริงที่จะกระทำการนั้น อำนาจที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น ได้หมายความรวมไปถึง อำนาจในลักษณะของการที่สามารถเข้าใจได้ง่ายว่า เป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองของประเทศหนึ่งประเทศใดหรือรัฐหนึ่งรัฐใด ฐานที่อำนาจอธิปไตยเป็นองค์ประกอบจะแสดงให้เห็นและขาดเสียไม่ได้ของรัฐในสมัยใหม่ (Modern State) หรือรัฐประชาชาติ (Nation-State) มิเช่นนั้น รัฐหรือรัฐประชาชาตินั้น ย่อมขาดความเป็นเอกราชทางการเมืองการปกครอง และลักษณะเด่นที่มีความสำคัญของอำนาจอธิปไตยมีดังนี้ (เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์. ๒๕๐๘)

๑) ความเด็ดขาด (Absoluteness) คือ ไม่มีอำนาจอื่นใด ภายในรัฐที่จะเหนือกว่าและจะไม่มีอำนาจอื่น ที่มาจำกัดอำนาจในการออกกฎหมายของรัฐ

๒) การทั่วไป (Universality) อำนาจอธิปไตยของรัฐ มีอยู่เหนือทุกคน และทุกองค์กรที่อยู่ในรัฐ โดยมีข้อยกเว้นเพียงแต่ว่า เมื่อมีผู้แทนของต่างประเทศประจำในประเทศ และผู้แทนต่างประเทศจะไม่มีอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐนั้น ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติระหว่างประเทศมานาน

๓) ความถาวร (Permanence) อำนาจอธิปไตยของรัฐยังคงมีอยู่ตราบเท่าที่รัฐยังคงดำรงอยู่ ผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในนามของรัฐ อาจจะเปลี่ยนแปลงหรือ อาจจะมีการปฏิรูปการปกครองของการเปลี่ยนแปลงระบบของรัฐบาลได้ แต่อำนาจอธิปไตยมิได้สูญหายไปจากรัฐ

๔) การแบ่งแยกมิได้ (Indivisibility) หมายความว่า ในรัฐฯ หนึ่งจะต้องมีอำนาจอธิปไตยที่เป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น หากมีการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยก็ย่อมเป็นการทำลายอำนาจอธิปไตย แต่ในที่นี่ อำนาจดังกล่าวจะแบ่งแยกไม่ได้ ทั้งนี้เพราะอำนาจอธิปไตยให้องค์กรต่าง ๆ เป็นผู้ใช้อำนาจ

โดยสรุป การพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ตามหลักการที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ให้สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคแก่ประชาชนโดยยึดหลักกฎหมาย ไม่ใช่ยึดหลักตัวบุคคล แต่การปกครองรูปแบบดังกล่าวย่อมล้มเหลว หากประชาชนไม่มีความพร้อมทางด้านการศึกษ ขาดความรู้เรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และความรับผิดชอบในฐานะเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และผู้นำในระบบประชาธิปไตยขาดคุณธรรม และจริยธรรมทางการเมือง และไม่ยึดหลักการแห่งผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติรัฐบาลเสียงข้างมากที่มีพื้นฐานชาตินิยม จะทำให้ความสมดุลของอำนาจรัฐและอำนาจประชาชนเสียไปกลายเป็นเผด็จการเสียงข้างมาก ซึ่งไม่เป็นผลดีตามอุดมการณ์ของประชาธิปไตย การสร้างความสมดุลระหว่างอำนาจรัฐและ

อำนาจ ประชาชน การเพิ่มความเข้มแข็งของสังคมบนหลักนิติธรรม และการพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตยให้กับคนในชาติ จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่รัฐประชาธิปไตยจะต้องดำเนินการอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่องเพื่อความมั่นคงของชาติอย่างถาวร

๑.๔ ประชาธิปไตยแบบเมืองไทย

ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ได้กำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้น ทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล นอกจากนี้ ประชาชนซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิหรือเจ้าของสิทธิในอำนาจอธิปไตย ยังสามารถมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามระบอบ ประชาธิปไตยโดยทางตรงและทางอ้อม คือ

๑) **ประชาธิปไตยทางตรง** หรือที่เรียกว่า “การเมืองภาคพลเมืองหรือภาคประชาชน” เช่น การใช้สิทธิตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดด้วยตนเอง หรือต้องทำร่วมกับผู้อื่น โดยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย การร่วมเวทีประชาคม การทำประชาพิจารณ์ เป็นต้น

๒) **ประชาธิปไตยทางอ้อม** หรือที่เรียกว่า “การเมืองภาคตัวแทน” เป็นการเลือกตั้ง ทั้งในระดับท้องถิ่น ได้แก่ การเลือกตั้ง อบต. เทศบาล อบจ. เมืองพัทยา และกรุงเทพมหานคร เป็นต้น และระดับชาติ เพื่อทำหน้าที่แทนประชาชน ได้แก่ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) เป็นต้น

ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้กำหนดให้ ปวงชนชาวไทยมีหน้าที่ ๑๐ ประการ ดังนี้

๑) พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒) ป้องกันประเทศ พิทักษ์รักษาเกียรติภูมิ ผลประโยชน์ของชาติ รวมตลอดทั้ง สาธารณสมบัติของแผ่นดิน และให้ความร่วมมือในการ บรรเทาสาธารณภัย

๓) ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

๔) เข้ารับการศึกษอบรมในการศึกษาภาคบังคับ

๕) รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ

๖) เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่ กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม

๗) ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระ โดยคำนึงถึง ประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ

๘) ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทาง วัฒนธรรม

๙) เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ

๑๐) ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุก รูปแบบ

๑.๕ ทฤษฎีทางการปกครอง

ความเชื่อทางรัฐศาสตร์หรือการปกครองกับความมั่นคงของพลเมือง และการพัฒนาที่ยั่งยืนในปกครองประชาชนหรือพลเมืองเพื่อให้มีความ มั่นคงและยั่งยืนตลอดไปนั้น รัฐบาลหรือคณะผู้ปกครองจะต้องมีความ รับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งเกิดขึ้นจากความรู้สึกของประชาชนในสังคม ทั้งนี้รัฐบาลจะต้องเป็นที่ยอมรับของประชาชนในสังคมด้วย

๑) หลักการปกครอง (Governing Principle) เป็นการใช้อำนาจ อธิปไตยตามกฎหมายในการบริหารและจัดการประเทศ การปกครองมี หลายรูปแบบ เช่น การปกครองแบบประชาธิปไตย และการปกครองแบบ

เผด็จการ นอกจากนี้การปกครองยังมิได้หลายระดับ เช่น การปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนภูมิภาค และการปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับทางรัฐศาสตร์เป็นการปกครองโดยรัฐ ซึ่งมีสถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่ดำเนินการปกครอง มีกลไกดำเนินการในรูปแบบของรัฐบาลหรือสถาบันทางการเมืองที่ต้องออกกฎหมายและรักษาการณให้ เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ภาคเอกชนหรือกลุ่มชนกับรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์การของรัฐ ดังนั้น รัฐศาสตร์จึง เกี่ยวข้องใน ๓ ด้านคือ รัฐ (Stage) ศาสนา (religion) และสถาบัน การเมือง (Political Institutions)

๑) รัฐ (Stage) เป็นสิ่งสำคัญในการเป็นประเทศ ซึ่งประกอบด้วย อาณาเขตและพลเมืองของรัฐหรือประเทศ

๒) ศาสนา (Religion) เป็นคำสั่งสอนที่พระศาสดาได้ค้นพบหรือ ได้จากเทวโองการ เป็นลักษณะสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่งทางใจที่นำมาเผยแพร่ ให้มวลมนุษยชาติประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้ชีวิตเกิดสันติสุข

๓) สถาบันการเมือง (Political Institutions) เป็นองค์กรที่จัดตั้ง ขึ้นเพื่อการปกครองและดำเนินการกิจการตามกฎหมาย โดยก่อตั้งขึ้น ร่วมกับภาคเอกชนเพื่อเป็นสถาบันทางการเมือง มีผู้แทนหรือพรรค การเมืองและรัฐบาล เป็นต้น

๒) รัฐศาสตร์เกี่ยวกับการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งการ ปกครอง ได้ยึดตามอำนาจอธิปไตยสำคัญ ดังนั้น รัฐศาสตร์จึงเกี่ยวข้องกับ การปกครองของรัฐ ถือว่าด้วยทฤษฎีแห่งรัฐ การวิวัฒนาการมีกำเนิดมา อย่างไร สถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่ดำเนินการปกครองมีกลไกไป ในทางใด การจัดองค์กรต่างๆ ในทางปกครอง รูปแบบของรัฐบาล หรือ สถาบันทางการเมืองที่ต้องออกกฎหมายและรักษาการณให้ เป็นไปตาม กฎหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเอกชน (Individual) หรือกลุ่มชน (Group) กับรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ ตลอดจนแนวคิด

ทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อโลก ตลอดจนการแสวงหาอำนาจของกลุ่มการเมืองหรือภายในกลุ่มการเมือง หรือสถาบันการเมืองต่างๆ เพื่อการปกครองรัฐให้เป็นไปด้วยดีที่สุด มีองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการ ดังนี้

(๑) **หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน** (Popular Sovereignty) เพื่อแสดงออกถึงอำนาจในการปกครองของประชาชนโดยแท้จริง ประชาชนจะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของโดยใช้อำนาจกำหนดตัวผู้ปกครอง และผู้แทนของตน รวมทั้งอำนาจในการถอดถอนในกรณีที่มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งของประชาชนอย่างอิสระเสรีแบบลับและทั่วถึง มีกำหนดเวลาที่แน่นอน

(๒) **หลักเสรีภาพ** (Liberty) หมายถึง การที่บุคคลสามารถกระทำ หรืองดเว้นกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามที่ต้องการตราบเท่าที่การกระทำหรืองดเว้นการกระทำนั้นไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นที่ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

(๓) **หลักความเสมอภาค** (Equality) คือ ในระบอบประชาธิปไตยเชื่อมั่นว่า หากมนุษย์มีโอกาสที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าจะมีความสามารถที่แตกต่างกันก็ตาม มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตที่ดีร่วมกันได้ ดังนั้น ความเสมอภาคจึงหมายถึง ความเสมอภาคขั้นพื้นฐานที่ประชาชนในสังคมเดียวกันมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกันได้

(๔) **หลักการปกครองโดยกฎหมาย** (Rule of Law) หลักการนี้มีขึ้นเพื่อบังคับให้มีความคุ้มครองแก่สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้ปกครองจะใช้อำนาจใดๆ ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้ อีกทั้งการใช้อำนาจนั้นจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเท่านั้น การจำกัดสิทธิเสรีภาพใดๆ ของประชาชนจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมายเท่านั้น

(๕) **หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule)** การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้น ในการตัดสินใจใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดตัวผู้ปกครอง หรือการตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ จะต้องถือเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ และเพื่อให้มั่นใจว่าการตัดสินใจนั้นสะท้อนถึงความต้องการของคนส่วนใหญ่อย่างแท้จริงก็จะต้องให้ความเคารพและคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วย (Minority Right) ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ไข่มติในลักษณะพวกมากลากไป

สำหรับหลักรัฐศาสตร์ตะวันตกถือว่า “อำนาจเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม มีการกระทำทางสังคม อำนาจเกิดขึ้น อำนาจมีการเคลื่อนที่ตลอดเวลาทุกขณะ” อำนาจตามที่ว่านี้ เกิดจากภายนอก ได้มาจากการติดต่อกับบุคคลอื่น ยิ่งติดต่อกันมาก ก็ยิ่งเกิดพลวัตรแห่งอำนาจมากขึ้น และซับซ้อนมากยิ่งขึ้น อำนาจมาจากคนอื่น ให้คนอื่นยอมรับ ถ้าคนอื่นไม่ให้หรือไม่ยอมรับ อำนาจก็ไม่เกิด หรือเกิดขึ้นก็ไม่ถาวร เพราะมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายได้ทุกขณะ ตลอดเวลา เป็นลักษณะของอำนาจชั่วคราวชั่วคราว มีการเปลี่ยนจากบุคคลหนึ่งสู่บุคคลอื่น หรือจากคณะบุคคลอื่น ๆ ตลอดไป

๑.๖ ความเห็นและทัศนะของผู้เขียน

ความคิดเห็นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการเมืองเป็นสิ่งที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อคนมากมายที่อยู่ภายใต้ระบอบการปกครองไม่ว่าจะมีลักษณะหรือรูปแบบใด การเมืองอยู่กับในทุกสังคมและทุกรัฐ เพราะการเมืองส่งผลกระทบต่อประชาชน

“**การมีส่วนร่วมของประชาชน**” หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือ ขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือ

การเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ เป็น
มติมหาชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้
เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพ
ทางสังคมในกลุ่มชุมชน

การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบาย
สาธารณะทั้งในด้านการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือ
ข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำ
แผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและ
สิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อม
และทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตาม และประเมินผล
ตามนโยบาย แผนงาน โครงการหรือกิจกรรมนั้น มีประโยชน์ในการมีส่วนร่วม
ของประชาชน

๑) **คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น** เนื่องจากกระบวนการ
ปรึกษาหารือกับสาธารณชนจะช่วยสร้างความกระจ่างให้กับวัตถุประสงค์
และความต้องการของโครงการหรือนโยบาย และบ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วม
ของประชาชนนำมาสู่การพิจารณาทางเลือกใหม่ ๆ ที่น่าจะเป็นคำตอบที่มี
ประสิทธิภาพที่สุดได้

๒) **ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง** แม้ว่าการเปิดโอกาสให้
ประชาชนมีส่วนร่วมจะต้องใช้เวลาและมีค่าใช้จ่ายมากกว่าการตัดสินใจ
ฝ่ายเดียว แต่การตัดสินใจฝ่ายเดียวที่ไม่คำนึงถึงความต้องการแท้จริงของ
ประชาชนนั้น อาจนำมาซึ่งการโต้แย้งคัดค้านหรือการฟ้องร้องกัน อันทำให้
ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในระยะยาว เกิดความล่าช้า และความล้มเหลวของ
โครงการได้ในที่สุด

๓) **การสร้างฉันทามติ** การมีส่วนร่วมของประชาชนจะสร้าง
ข้อตกลงและข้อผูกพันอย่างมั่นคงในระยะยาวระหว่างกลุ่มที่มีความ

แตกต่างกัน ช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ลดข้อโต้แย้งทาง การเมืองและช่วยให้เกิดความชอบธรรมต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

๔) **การนำไปปฏิบัติง่ายขึ้น** การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกของการเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และทันที ที่การตัดสินใจได้เกิดขึ้น พวกเขา ก็อยากเห็นมันเกิดผลในทางปฏิบัติ และ ยังอาจเข้ามาช่วยกันอย่างกระตือรือร้นอีกด้วย

๕) **การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด** เพราะการเปิด โอกาสให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาแสดงความต้องการและข้อห่วงกังวลตั้งแต่ เริ่มต้นโครงการ จะช่วยลดโอกาสของการโต้แย้งและการแบ่งฝ่ายที่จะเป็น ปัจจัยให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างรุนแรงได้

๖) **การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม** เนื่องจาก กระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วน ร่วม จะสร้างความน่าเชื่อถือต่อสาธารณชนและเกิดความชอบธรรม โดยเฉพาะเมื่อต้องมีการตัดสินใจในเรื่องที่มีการโต้แย้งกัน

๗) **การคาดการณ์ ความ ห่วงกังวล และทัศนคติของ สาธารณชน** เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้มาทำงานร่วมกับ สาธารณชนในกระบวนการมีส่วนร่วม พวกเขาจะได้รับรู้ถึงความห่วงกังวล และมุมมองของสาธารณชนต่อการทำงานขององค์กร ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่ สามารถคาดการณ์ปฏิกิริยาตอบสนองของสาธารณชนต่อกระบวนการและ การตัดสินใจขององค์กรได้

๘) **การพัฒนาภาคประชาสังคม** ประโยชน์อย่างหนึ่งของการมี ส่วนร่วมของประชาชนคือ ทำให้ประชาชนมีความรู้ทั้งในส่วนเนื้อหา โครงการและกระบวนการตัดสินใจของรัฐ รวมทั้งเป็นการฝึกอบรมผู้นำ และทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต ซึ่งเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของ ประชาชน

สำหรับเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการกำหนดไว้ ๓ ประการ คือ

๑) **การมีอิสรภาพในการเข้าร่วม** หมายถึง การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ

๒) **ความเสมอภาคในการเข้าร่วมกิจกรรม** หมายถึง ทุกคนที่เข้าร่วมต้องมีสิทธิเท่าเทียมกัน

๓) **ผู้เข้าร่วมต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรม** หมายถึง มีความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ แต่หากกิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย ก็จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพให้พวกเขาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ โดยมีข้อพึงสังเกตคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

๑) **ระดับการให้ข้อมูล** เป็นระดับต่ำสุด และเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชน โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าวสาร และการแสดงนิทรรศการ เป็นต้น แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใด ๆ

๒) **ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน** เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้วางแผนโครงการจะเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินข้อดีข้อเสียของโครงการอย่างชัดเจนมากขึ้น เช่น การจัดทำแบบสอบถามก่อนริเริ่มโครงการต่าง ๆ